

8

LAPSEN OIKEUDET JA GLOBAALI MAAILMA

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. § 2

Valtion on toteutettava lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet. § 4

Lapsella on oikeus saada tietoa esim. television, radion ja lehtien välityksellä. § 17

Meillä on yhteinen vastuu maapallon ja sen asukkaiden hyvinvoinnista

Jokaisella meistä on mahdollisuus vaikuttaa ihmisten ja maapallon hyvinvointiin. Kestävä kehitys ja ihmisoikeuksien, myös lapsen oikeuksien, toteutuminen edellyttävät globaalia yhteistyötä. **Globaali vastuu** tarkoittaa, että yksilöt ja yhteisöt toimivat yhdessä hyvän elämän edellytysten ja kestävän tulevaisuuden takaamiseksi.

Monet eri tahot tekevät jatkuvasti töitä kestävän kehityksen ja ihmisoikeuksien puolesta: maiden hallitukset, kaupungit ja kunnat, YK, isot kansainväliset kansalaisjärjestöt kuten Plan, UNICEF ja Punainen Risti, pienet järjestöt ja vapaaehtoisyhdistykset, aatteelliset, uskonnolliset ja poliittiset järjestöt, ammattiyhdistykset, kehityspankit, yksittäiset vapaaehtoistyöntekijät ja lahjoittajat kuten kummit.

Vastuullista toimintaa vaaditaan myös yrityksiltä. **Yrityksen yhteiskuntavastuu** (corporate social responsibility, CSR) tarkoittaa sitä, miten kestävän kehityksen periaatteita ja tavoitteita sovelletaan käytäntöön yritystoiminnassa. Lainsäädännön lisäksi kysymys on moraalisisista ja eettisistä globaalin vastuun kysymyksistä. Yritysvastuukentällä ympäristö- ja taloudellinen vastuu on vakiintuneempaa ja laajempaa kuin sosiaalinen vastuu. YK-maat saivat kuitenkin vuonna 2011 sovittua liike-elämää ja ihmisoikeuksia koskevista periaatteista. Nämä niin kutsutut Ruggien periaatteet velvoittavat yritykset toimimaan ihmisoikeuksien suojelemiseksi toimintamaissaan niiden lainsäädännön ja hallitustoimien tasosta riippumatta. Periaatteet ovat keskeinen työkalu, sillä ylikansallisilla toimijoilla on usein enemmän vaikutusvaltaa kuin työntekijöillä, paikallisyhteisöillä ja kansallisilla hallituksilla erityisesti kehittyvissä maissa, joissa puutteellinen lainsäädäntö ja valvonta sallivat ihmisoikeusloukkaukset.

Globaali vastuu edellyttää normikriittisyyttä

Globaalin vastuun herääminen edellyttää maapallon ja sen asukkaiden moninaisuuden ymmärtämistä. Muodostamme helposti mielipiteemme stereotyyppien perusteella silloin, kun on kyse meille vieraista ihmisistä tai maailmankolkista. Onkin tärkeää tunnistaa omat ennakkoluulonsa, jotta niitä voi kyseenalaistaa ja purkaa.

Normikriittisyys on näkökulma, joka kiinnittää huomiota siihen, millaisia me oletamme ihmisten olevan. Onko opetuksemme normi-ihminen edelleen valkoinen heteromies? Onko tarina ihmiskunnan historiasta kokonainen, jos sen keskiössä on jatkuvasti länsimainen ihminen, joka on tuonut maailmaan kaiken hyvän, kauniin ja edistyksellisen?

Luokahuoneemme ainakin isoissa kaupungeissa alkavat täytyä oppilaista, jotka eivät sovi yllä mainittuun muottiin. Miltä tuntuu opiskella vuodesta toiseen sellaisia sisältöjä, joista ei tunnista itsensä kaltaisia ihmisiä? Tai tunnistaa heitä vain silloin, kun puhutaan jostain alkukantaisesta, sivistymättömästä tai ongelmallisesta?

Normikriittinen opettaja tekee jatkuvasti näitä normeja näkyviksi ja pyrkii purkamaan niitä. Hän esittelee oppilailleen maailman, jossa on erilaisia sukupuolia, etnisyyksiä, kieliä, vammoja, kykyjä ja kehoja – maailman, jonka jokaisessa valtiossa on sekä moderneja kaupunkeja että monenlaista maaseutua. Normikriittinen opettaja havainnollistaa myös taloudellisen epätasa-arvon syitä ja seurauksia, kuten kolonialismin perintöä.

Maailma on parempi paikka kuin luulemme

Tiedotusvälineet sekä tieto- ja viestintäteknologia näyttävät tärkeää osaa lasten elämässä. Lapsilla on oikeus saada oikeaa tietoa maailmasta. On tärkeää, että lapset voivat hyödyntää mediaa tiedonlähteenä turvallisesti. Lapsia on kasvatettava kriittisiksi median käyttäjiksi ja kuluttajiksi.

Medialla on paljon valtaa: näkemämme mediasisältö määrittää, millaiseksi maailmankuvamme ja käsityksemme maailmasta muodostuvat. Media yhtäältä heijastaa ja toisaalta rakentaa todellisuutta. Minkä maiden ja maanosien asiat Suomesta käsin näyttävät merkittäviltä? Mistä kerrotaan vain hyvin vähän, jos sitäkään? Kuka pääsee ääneen, kenen näkökulma tulee esiin? Toimittajat ja uutistuottajat joutuvat jatkuvasti tekemään valintoja ja rajauksia. Mitä kauempana jokin asia meistä on, sitä vähemmän sen ajatellaan kiinnostavan yleisöä.

Vähittäinen hyvä kehitys ei useinkaan ole uutinen, kun taas luonnonkatastrofit, konfliktit ja sodat ovat. Viime vuosikymmeninä äärimmäinen köyhyys on vähentynyt, keskimääräinen eliniänodote on noussut, lapsikuolleisuus on laskenut, lasten koulunkäynti on lisääntynyt, ja luonnonkatastrofeissa kuolee vähemmän ihmisiä kuin sata vuotta sitten. Tämä positiivinen kehitys on monelta jäänyt huomaamatta, kun media välittää kovin lohdutonta kuvaa globaalista tilanteesta. On tärkeää tiedostaa median toimintalogiikka ja kyseenalaistaa, millaista kuvaa media luo maailmasta.

8. OPPITUNTI: LAPSEN OIKEUDET JA GLOBAALI MAAILMA (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, että globaali yhteistyö vaatii yhteisiä pelisääntöjä – kuten esimerkiksi ihmisoikeussopimuksia
- ★ tutustua stereotypian käsitteeseen ja ymmärtää, mistä stereotypiat johtuvat
- ★ oivaltaa, että kestävään kehitykseen ja lapsen oikeuksiin liittyvää positiivista kehitystä tapahtuu jatkuvasti
- ★ oppia globaaleista tuotantoketjuista ja vastuullisesta yritystoiminnasta.

Oppitunti tiivistettynä

Lapsen oikeuksien kympin kahdeksannen kaksoistunnin teema on globaali vastuu. Yhteistyön tärkeyttä havainnollistetaan aluksi toiminnallisen harjoituksen avulla. Sitten pohditaan stereotyyppioita kriittistä medialukutaitoa kehittävän harjoituksen keinoin. Tietovisan kautta tutustutaan faktoihin globaalista kehityksestä ja ymmärretään, että lapsen oikeuksien tilanne on parantunut monin tavoin viime vuosikymmeninä. Sen jälkeen pohditaan vastuullista yritystoimintaa ja suunnitellaan ryhmissä oma yritys, joka parantaa maailmaa ja tekee samalla bisnestä.

Oppitunnin rakenne

Yhteinen globaali maailma (10 min)
Kaamea Suomi? (20 min)
Hyviä uutisia (15 min)
Vastuullinen yritys (45 min)

Yhteinen globaali maailma (10 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, että hyvä yhteiselämä vaatii yhteisiä pelisääntöjä – kuten esimerkiksi ihmisoikeussopimuksia
- ★ tiedostaa, miten tärkeää viestintä on yhteistyön kannalta.

Menetelmä: leikki, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: riittävästi tilaa luokassa, tuoleja

Tehtävän ohjeet:

Aloita tunti kertaamalla turvallisen tilan ohjeet.

Jaa oppilaat kolmeen ryhmään ja pyydä ryhmiä menemään eri puolille luokkia. Käy sitten vuoron perään antamassa jokaiselle ryhmälle omat ohjeet. Yhden ryhmän tehtävänä on siirtää kaikki tuolit luokan reunoille. Toisen ryhmän tavoitteena on järjestää tuolit piiriin. Kolmannen ryhmän tehtävänä on muodostaa tuoleista jono.

Kerro sitten, että harjoituksen aikana ei saa puhua. Voi kuitenkin yrittää viestiä muilla tavoin. Jokainen ryhmä toimii saamiensa ohjeiden mukaisesti. Anna aloitusmerkki. Kun ryhmät ovat jonkin aikaa epätoivoisesti yrittäneet siirrellä tuoleja omien ohjeidensa mukaisesti, anna lopetusmerkki.

Kysy, mitä harjoituksessa tapahtui. Miksi tuolien siirtäminen ei onnistunut? Kun ei ole yhteisiä pelisääntöjä eikä pysty keskustelemaan asioista, ei yhteistyöstä tule mitään.

Sanoita lopuksi, että samoin kuin tässä harjoituksessa, myös maailmassa vaaditaan yhteistyötä ja yhteisiä pelisääntöjä, jotta pystymme toimimaan yhdessä kestävässä kehityksessä ja lapsen oikeuksien puolesta.

Kaamea Suomi? (20 min)

Tavoitteet:

- ★ kehittää kriittistä medialukutaitoa ja ymmärtää, että uutinen näyttää aina vain osan todellisuutta
- ★ tutustua stereotypian käsitteeseen
- ★ hahmottaa maailman moninaisuutta ja tunnistaa omia tiedontarpeita.

Menetelmä: media-analyysi, ryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: diaesitys (materiaalipankista), paperia, kyniä, maailmankartta (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että tutustumme nyt pieneen pohjoiseen maahan nimeltä Suomi. Kuvitellaan, ettemme ole koskaan kuulleet Suomesta mitään. Näytä sitten diasarja, jossa on Suomea koskevia uutisotsikoita. Pyydä oppilaita miettimään, millainen vaikutelma uutisotsikoiden perusteella syntyy tästä pienestä, kaukaisesta maasta nimeltä Suomi. Pyydä heitä kirjoittamaan 3–4 hengen ryhmissä otsikoiden perusteella viisi adjektiivia, jotka kuvailisivat Suomea. Korosta, että tässä pitää miettiä vain sitä vaikutelmaa, joka juuri nähtyjen otsikoiden perusteella syntyi. Jokainen ryhmä lukee sitten adjektiivinsa muille.

Muistuta, että uutinen kertoo aina vain yhden näkökulman. Suomestakin voi saada hyvin erilaisen käsityksen riippuen siitä, kenen tarinoita kuulee ja mitä uutisia lukee.

Keskustelkaa sitten yhdessä maailmankarttaa tutkien:

- Mistä maailman alueista tai maista tiedämme paljon? Miksi?
- Mistä alueista tiedämme vain vähän?

Kysy, tietääkö joku, mitä **stereotypia** tarkoittaa. Selitä, että stereotypia liittyy siihen, että tietää jostain vain vähän. Stereotypia on yksinkertaistettu kuvaus eli yleistys jostain – vaikkapa tietystä ihmisryhmästä. Kun saa enemmän tietoa ja tutustuu tuohon ryhmään kuuluviin ihmisiin, oppii näkemään heidät yksilöinä. He eivät kaikki ole samanlaisia, vaan he voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia. Näin huomaa, että stereotyyppiset käsitykset eivät pidäkään paikkaansa.

Kirjailija Chimamanda Ngozi Adichie varoittaa TED Talkissaan **yhden tarinan vaarasta**. Kun kuulemme aina vain tietyn tyyppisiä tarinoita jostain maasta tai maanosasta, käsityksemme muodostuu yksipuoliseksi ja stereotyyppiseksi. Yhteen maahan tai maanosaan mahtuu monenlaisia tarinoita, ihmisiä ja todellisuuksia. Katso Chimamanda Ngozi Adichien TED Talk ”The Danger of a Single Story”: www.ted.com/talks/chimamanda_ngozi_adichie_the_danger_of_a_single_story. Harkinnan mukaan voit näyttää sen myös oppilaille – ainakin kuudesluokkalaisille se jo sopii.

Hyviä uutisia (15 min)

Tavoitteet:

- ★ oppia globaalista kehityksestä
- ★ oivaltaa, että kestävään kehitykseen ja lapsen oikeuksiin liittyvää positiivista kehitystä tapahtuu jatkuvasti.

Menetelmä: tietovisa, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: tietovisa diaesityksenä (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Tehkää tietovisa globaalista kehityksestä. Heijasta kysymykset yksi kerrallaan materiaalipankissa olevasta diaesityksestä. Keskustelkaa lopuksi siitä, yllättivätkö nämä tiedot. Mitkä ja miksi?

Selitä, että mediassa usein vain negatiiviset asiat ylittävät uutiskynnyksen: luonnonkatastrofit, sodat, konfliktit ynnä muut. Vähittäinen hyvä kehitys jää huomiotta, koska se ei ole päivänpolttava uutinen. Tästä seuraa, että meillä on todellisuutta lohduttomampi käsitys globaalista tilanteesta. Todellisuudessa lapsen oikeuksien tilanne paranee koko ajan.

Pohtikaa yhdessä:

- Ketkä tai mitkä tahot ovat toimineet sen eteen, että nämä tulokset on saatu aikaan?
- Kenen pitäisi toimia enemmän?
- Oletko kenties itse tai perheesi ollut mukana tavalla tai toisella?

Voit kertoa, että lapsen oikeuksien ja kestäväan kehityksen eteen toimivat määrätietoisesti monet eri tahot: eri maiden hallitukset, kaupungit ja kunnat, YK, kansainväliset järjestöt kuten Plan International ja UNICEF, pienet järjestöt ja tavalliset ihmiset, jotka tekevät vapaaehtoistyötä tai lahjoittavat järjestöjen työhön rahaa. Hyvä kehitys ei ole sattumaa eikä se tapahdu ilman ponnistelua. Tulosten eteen on ahkeroitu ja työskennelty määrätietoisesti vuosien ajan.

Lisää kiinnostavaa faktaa globaalista kehityksestä on englanninkielisellä verkkosivulla www.gapminder.org.

Vastuullinen yritys (45 min)

Tavoitteet:

- ★ oppia globaaleista tuotantoketjuista ja meidän kuluttamisemme globaaleista vaikutuksista
- ★ harjoitella maailmankartan käyttöä sekä maiden ja maanosien tunnistamista
- ★ oivaltaa, että vastuullisesti toimivat yritykset voivat vaikuttaa kestäväen kehityksen ja lapsen oikeuksien edistämiseen.

Menetelmä: omien vaatteiden tutkiminen, opetuskeskustelu, ryhmätyöskentely, esitykset

Tarvikkeet: maailmankartta (materiaalipankista), Eettisen kaupan puolesta ry:n kartta t-paidan matkasta (materiaalipankista), harjoituksen ohjeet (materiaalipankista), paperia, kyniä ja askartelutarvikkeita

Tehtävän ohjeet:

- A) Heijasta materiaalipankista maailmankartta luokan seinälle. Pyydä oppilaita tarkistamaan jostakin omasta vaatekappaleestaan, missä maassa se on valmistettu, ja kertomaan luokalle vaateen valmistusmaa. Jos made in -lappu on vaikkapa niskassa, voi pyytää apua vierustoverilta tai opettajalta. Tutkikaa kartasta, missä nämä maat sijaitsevat. Painottuuko vaatteiden valmistus johonkin tiettyyn maanosaan?
- B) Heijasta taululle kartta t-paidan matkasta. Kerro, että vaateen valmistus sisältää kymmeniä vaiheita, jotka on hajautettu eri puolille maapalloa. Vaateen made in -lappu kertoo vain sen, missä valmistusprosessin viimeistelyvaihe tapahtuu. Yksinkertaistetusti tuotantoketju voisi mennä näin:
- 1) puuvillan tuotanto, Benin
 - 2) kehräys ja kudonta, Pakistan
 - 3) värjäys, Intia
 - 4) ompelu, Bangladesh
 - 5) viimeistely, made in -lappu ja pakkaus, Kiina
 - 6) kuljetus ja myynti, EU ja Suomi

Aiemmin tuotantoketjut olivat yksinkertaisempia, ja esimerkiksi tekstiilitehtaita oli paljon myös Suomessa. Pohtikaa yhdessä, minkä vuoksi monissa tuotantoketjuissa on nykyään niin monta vaihetta. Kenen kannalta nykyinen systeemi on parempi? Entä kenen kannalta se on huonompi?

Pohtikaa yhdessä, mitä ongelmia lapsen oikeuksien näkökulmasta tuotantoketjuun voi liittyä (mm. lapsityövoiman hyväksikäyttö, ympäristön saastuttaminen, matalat palkat, joilla lapsen vanhemmat eivät pysty perhettä elättämään, ylöpäivät, työtapaturmat). Muistuta, että tuotannossa pitäisi huolehtia ihmisoikeuksista ja hyvistä työoloista.

- C) Jaa oppilaat sitten 3–4 hengen ryhmiin. Jokaisen ryhmän tehtävänä on perustaa kuvitteellinen yritys, joka myy Vastuullisesti Valmistettua Tuotetta. Anna ryhmille seuraavat ohjeet:
- 1) Päätäkää tuote, jota haluatte myydä.
 - 2) Miettikää, miten saatte tuotteen tuotettua niin, että kaikkien ihmisoikeudet toteutuvat ja luonto ei tuhoudu. Mitä eri vaiheita (esim. tuotteen osien valmistus) tuotannossa on? Missä ja miten ne toteutetaan?
 - 3) Keksikää tuotteelle myyvä nimi.
 - 4) Pohtikaa, miten markkinoisitte tuotetta, jotta siitä tulee iso hitti. Suunnitelkaa myyntipuhe, jossa perustelette, miten juuri tämä tuote pelastaa maapallon ja on samalla hyvää bisnestä.

Jokainen ryhmä valmistautuu esittelemään tuotteensa muille myyntipuheen avulla. Puheen tueksi voi valmistella myös visuaalista markkinointimateriaalia esimerkiksi piirtämällä kuvan tuotteesta tai tekemällä nopeasti mainosjulisteen. Tuotteen ideointiin ja myyntipuheen suunnitteluun on hyvä varata 25 minuuttia.

- D) Lopuksi jokainen ryhmä pitää myyntipuheen ja yrittää saada muut oppilaat innostumaan omasta tuotteesta. Varatkaa esittelyihin vähintään 10 minuuttia. Muistuta vielä oppilaita, että vastuullisuus on tässä suurin myyntivaltti, ja sitä on syytä korostaa. Muut oppilaat voivat esittää tarkentavia kysymyksiä. Antakaa jokaiselle ehdotukselle aplodit. Kyseessä ei ole kilpailu, vaan kaikki ideat ovat omalla tavallaan hyviä!

Jos haluatte käsitellä vastuullista kuluttamista laajemmin, voitte hyödyntää Eettisen kaupan puolesta ry:n (Eetti) materiaaleja: www.eetti.fi/materiaalit/oppimateriaalit.

